

K Milčinskega Pravljam.

Oton Župančič.

S priznanjem je sprejela naša kritika Milčinskega pravljice¹ in in tudi jaz jim želim srečno na pot, dasi je moje stališče nekoliko drugačno, nego so ga zavzeli dosedanji njih ocenjevalci. Meni namreč se zdi ta knjiga večjega narodno-pedagoškega pomena, nego estetske vrednosti.

Resničen je tisti mnogo ponavljani izrek, da je iz slovstva za deco najboljše komaj dovolj dobro. Na drugi strani pa je tudi res, da je otrok najženeialnejši čitatelj. To mislim tako, da gre s svojim instinktom vsaki knjigi, ki jo dobi v roke, naravnost do njenega jedra, kakor gre čebela vsaki cvetlici naravnost do medu. In pri tej knjigi pojde preko sloga in tona do snovi; in tako bo sprejela naša deca vsebino narodne pesmi in narodne pravljice v svojo dušo. Za sedaj potom pravljic Milčinskega, zakaj klasičnega in definitivnega pečata jim pisatelj s to zbirko pač ni vtisnil.

Po mojem je krenil že takoj izpočetka na napačno pot: nikar da bi se bil lotil narodnih pravljic samih ter jih priredil za deco, je prelil narodno pesem v prozo — nekak narobe-alkimist. Ali ni tako delo odveč? Zakaj ne bi srebala naša mladina napoja narodne pesmi naše iz čistega, pristnega vrela, mi ni jasno. Ni mi jasno vkljub mnenju nekaterih, ki jim je narodna pesem oblikovno in vsebinsko manj vredna, in se jim zdi, njim, pustim akademskim dušam, od Štreklja nakopičeno gradivo za papirne zgradbe znanstvenikov in pesnikov naših. Mi, kar se nas je pojilo že izza mlada s svežostjo in ritmiko narodne poezije, se moramo takim profesor-skim doktrinam upreti s prepričanjem, ki raste iz izkušnje lastnega življenja in ni posledica kakršnesibodi teorije o narodni pesmi. Milčinski, vem, da ne spada med nje, mislim pa, da je ob tej priliki na mestu beseda s tistimi suhoparnimi idealisti po vsej sili, ki hočejo nadomestiti krepke, prvotne zvoke, v katerih je dal naš narod izraza svoji misli, s plitkimi navdušujočimi tiradami in zdravicami ad hoc. Ako hočemo postaviti svojo kulturo in svojo misel na svoj, slovenski temelj, se ne bomo hodili gret k slami navdušenja, ki je tako dober kup, nego k onim silnim grmadam, ki so se razpalile

¹ Z risbami G. Birolle in M. Gasparija. Založil L. Schwentner v Ljubljani. 1911. 8°. 4 l. + 135 str. Cena vez. K 4.—.

ob srcu naroda, ko je bilo v največjem zanosu radostij in bolečin. Tam nam je iskati onega duševnega ozračja, ki tvori poleg jezika in mogoče celo v večji meri nego jezik sam, narodnost, in deli narode z nečim neopredeljivim in neizrecnim, v katerem se kristalizuje narodna duša. Govorim o onih notranjih glasovih, pojočih v tajni a mogočni govorici, ki jih je polna naša zemlja, o onem skrivnostnem fluidu, ki veže prejšnje rodove s poznejšimi, o vsem osnovnem tonu narodne individualnosti. Ta bajni ton iz davnine, ako je živ v živih dušah, zveni nezavedno v pravem našem človeku in ga brani tujih vplivov. Zato se porenegati najlažje človek, v katerem onega osnovnega tona ni, — poznamo jih le preveč tistih izrodov, ki jim ni verjeti navzlic vsemu širokoustenju in krilečim gestam. To je ono polizobraženstvo (po čuvstvu namreč), brez one svetosti v sebi, ki ti daje odporno silo, ki zavrača po mirni instinktivni reakciji od sebe vse, kar se ne prilagodi krepkemu ritmu krvi in pasme. Dočim je tistemu, ki mu zveni v notranjosti neprenehoma ona struna, drameča strune-sorodnice, da ji prilagajo, nemogoče potujčiti se — varen hodi po daljini, ker čuti tajno vez nazaj, ne boji se za svojo individualnost in za svojo narodnost, ker ve, da je ne more izgubiti. S tako vsebino pa se polnijo duše samo iz globin, kjer vrvrajo in mrmrajo skrivnosti narodne duše — tam so srkali svojo moč vsi pravi gradniki naše kulture, zavedno ali nezavedno.

Milčinski je pokazal pot. Iz njegove knjige zveni tisti skrivnostni ton, dasi ga je mestoma po nepotrebem pretrgal in ušel v takozvani humor in postranska, pravlji in mladini tuja namigavanja. Kakor kaže izbor pesmi, je Milčinski nežna, mehka duša. Ni se lotil junaških pesmi, in temu primerno v njegovi knjigi vobče ni krepkejših, trših akcentov — jezik mu je lehak in skoraj bi dejal šibak; malo preveč cvetličanja in kodranja si dovoljuje — narodna pesem ima ravnejše in priprostejše poteze, tok njenega pripovedovanja je bistrejši. Srečna, mogoče najsrečnejša je po mojem predelava „Desetnice“. Tako čista je, da je v tem slučaju pridobila. Z bistrooko intuicijo se je zazrl Milčinski v zamišljeno sočutje našega naroda, ki vidi v bednem brezdomcu zaveznika skrivnih prirodnih sil, vidca in vedeža in pomočnika navadnim ljudem. Najstarejši dokument, v katerem je izrazil slovenski narod, da ume delo svojih umetnikov in globlji moralni pomen njihovega trpljenja. Tudi Birolla je pojmlil „Desetnico“ globoko, njegova risba je pobožna, kakor slika svetnice. Med najuspelejše bi štel tudi pravlji „Krivični mlinar

in njegova hčerka“, z istim etičnim motivom kakor pri „duši majceni“. Spretno je spojil pisatelj v harmonično celoto dve pesmi v „Omeru in Omerki“. Žal, da mu sredi gladkega pripovedovanja nenadoma izpodrsne. Omer in Omerka, nesrečna ljubimca, sta se sredi širokega polja srečala. Srečala sta se, nič nista rekla, le objela sta se in umrla od prevelike tuge. — To je gola, čista resnica! — pripomni Milčinski. Bilo bi res, ko bi bil to zamolčal. Tako pa, žal, ni, in ena najnežnejših pravljic je izgubila svoj bajni čar. Škoda. Za primer takozvanega humorja naj opomnim „Gospoda in hruške“. Čemu tista znanstveno eksaktna razlaga, kako se čas prede? Tisto razkladanje se čita kakor persiflaža prav natančnega, a zato neplastičnega opisovanja — najsi je to mesto tako mišljeno, tukaj nima opraviti prav ničesar. Namestu živega naivnega pripovedovanja literatura, papir. Takih mest je hvala Bogu malo. Z „Gospodom in hruško“ je imel pisatelj pravzaprav nesrečo. Prvič, zakaj jo racionalizira? S tem ni postavljena na nič realnejša tla, meni se zdi celo nasprotno, da ji izmanjkuje tembolj temelja, čimbolj jo hoče postaviti pisatelj v realnost. Druga nesreča: v Štrekljevi zbirki je ta pesem nepopolna, in zato je iskal Milčinski izhoda s poanto, ki je precej za lase privlečena, preliterarna. Koliko več humorja je v priprosti narodni pesmi, naj razsodi čitatelj iz naslednje, ki mi je ostala od mladih nog v spominu:

En gospon je pošlal
ven, ven, ven, ven
en'ga medveda
ven, ven, ven, ven.
Ker neče ta medved te hruške potrest',
da b' doli padale —
ta gospon je poslal
ven, ven, ven, ven
enega jagra
ven, ven, ven, ven.
Ker neče ta jager medveda strelit',
ker neče ta medved te hruške potrest',
da b' doli padale —
ta gospon je poslal i. t. d.
eno pal'co . . .
Ker neče ta pal'ca t'ga jagra pretepst' . . .
ta gospon je poslal . . .

eden ogenj ...
 Ker neče ta ogenj te pal'ce sežgat' ...
 ta gospon je poslal ...
 eno vodo ...
 Ker neče ta voda t'ga ognja polit' ...
 ta gospon je poslal ...
 enega vola ...
 Ker neče ta vol te vode popit' ...
 ta gospon je poslal ...
 en'ga mesarja ...
 Ker neče mesar tega vola zaklat' ...
 ta gospon je poslal ...
 enega vraga ...
 Ker neče ta vrag t'ga mesarja vzet', ...
 ta gospon je šel zdaj
 ven, ven, ven, ven,
 sam je šel gospon
 ven, ven, ven, ven:
 in brž je ta vrag t'ga mesarja uzal,
 in brž je mesar tega vola zaklat,
 in brž je ta vol to vodo popil,
 in brž je ta voda ta ogenj polila,
 in brž je ta ogenj to pal'co sežgal,
 in brž je ta pal'ca t'ga jagra pretepla,
 in brž je ta jager medveda strelil,
 in brž je ta medved to hruško potresel,
 so doli padale ...

Kaj je treba tu še kaj drugega? Kod je koloyratil ta humor, predno je prikoloyratil do nas, ne vem; vem pa, da imajo podobno pesem tudi Nemci, kaže torej, da je motiv priljubljen in daleko razširjen.

Pa dovolj. Čitatelj, ki mu je knjiga namenjena, ne bo cepil dlake; zanašam se na njegovo ženijalnost, ki bo prodrila knjigi naravnost do jedra, to jedro pa je sladko.

